

Hiz. Peygamber Döneminde Safi Uygulaması: Mahiyeti, Uygulanışı ve Önemi

The Practice of Şafî During the Prophet's Era: Its Nature, Implementation, and Significance

Hacı Mehmet ALTUNTAŞ¹

Geliş Tarihi (Received): 01.07.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 18.08.2025

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2025

Öz: Bu makale, Hz. Peygamber dönemindeki “safî” uygulamasını; dilbilimsel kökenlerinden başlayarak, mahiyeti, uygulanışı ve önemi bakımından çok yönlü olarak analiz etmektedir. Mevcut literatürde genellikle genel ganimet taksimi içinde ele alınan safî, bu çalışmada ilk kez müstakil ve derinlemesine incelenmiştir. Birincil İslami kaynaklar temelinde yapılan incelemede, safînin, İslam öncesi Arap liderlik geleneklerinden izler taşısa da İslami prensiplerle yeniden şekillendirilen ve Hz. Peygamber’e özgü, çok boyutlu bir imtiyaz olduğu öne sürülmektedir. Bu imtiyaz, yalnızca maddi bir pay olmaktan öte, liderlik, kaynak yönetimi, sosyal ilişkilerde, diplomatik girişimlerde ve idarî tasarruflarda stratejik bir araç olarak kullanılmıştır. Makalede, safînin diğer ganimet paylarından ayrılan yönleri; Zülfikar kılıcı, özel hayvanlar ve esirler/cariyeler gibi somut örnekler ışığında uygulamanın niteliği, seçim kriterleri ve toplumsal sonuçları ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Sonuç olarak, safî uygulamasının erken İslam toplumunda Hz. Peygamber’in otoritesini güçlendiren ve yönetimde stratejik bir araç olarak kullanılan merkezi rolü vurgulanmış; böylece, konunun literatürde daha bütüncül bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Ganimet, Safî, Liderlik, Kaynak Yönetimi.

&

Abstract: This article analyzes the practice of “şafî” during the time of the Prophet Muhammad from a multifaceted perspective, considering its linguistic roots, nature, implementation, and significance. While the existing literature generally addresses şafî within the broader context of war booty distribution, this study uniquely undertakes a focused and in-depth examination. Relying on primary Islamic sources, the paper argues that, although şafî carries traces of pre-Islamic Arab leadership traditions, it was reshaped by Islamic principles and constituted a unique, multi-dimensional privilege exclusive to the Prophet. This privilege was not just a material share; it also served, in leadership, resource management, social relations and diplomatic initiatives, as a strategic instrument in governance. The article details the distinguishing aspects of şafî compared to other portions of booty, discussing the practice’s characteristics, selection criteria, and social outcomes through concrete examples like the Zulfikar sword, special animals, and captives. In conclusion, the study highlights the central role of şafî, strengthening the authority of the Prophet and serving as a strategic instrument in governance in early Islamic society, thus contributing to a more comprehensive understanding of the issue in the literature.

Keywords: Islamic History, War Booty, Safî, Leadership, Resource Management.

Atıf/Cite as: Altuntaş, Hacı Mehmet. “ Hz. Peygamber Döneminde Safi Uygulaması: Mahiyeti, Uygulanışı ve Önemi”. *Dergiabant* 13/2 (Kasım 2025), 483-499, doi: 10.33931/dergiabant.1731039

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hacı Mehmet Altuntaş, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, haltuntas@adu.edu.tr.

1. Giriş

İslam'ın doğduğu toplumsal yapıda savaş ganimetleri, sadece maddi bir gelir kaynağı olmasının ötesinde toplumsal düzeni ve siyasi otoriteyi şekillendiren çok yönlü bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Ganimetlerin dağıtımı sürecinde, *safî* kavramı ise, câhiliye döneminde de uygulanmakla birlikte, İslâmî prensiplerle şekillenen ve doğrudan Hz. Peygamber'e tahsis edilen özel bir ganimet payını ifade eder. Ana unsurlarıyla ganimet payları ve paylaşımlarının nasıl olacağıyla ilgili ilkeler Kur'an'da belirlenirken, safî uygulaması Hz. Peygamber'in liderliğinde tarihsel bağlamı ve pratikteki rolüyle şekillenmiş, peygamberliğin siyasi ve toplumsal yönüyle doğrudan ilişkili bir işlev üstlenmiştir. Safî gerek uygulamadaki özgünlüğü gerekse erken dönem İslam toplumunun yönetsel ve toplumsal dinamiklerinin anlaşılmasındaki anahtar rolüyle dikkat çeker. Ayrıca, uygulamanın Hz. Peygamber'in vefatıyla sona ermesi ve halifelere devredilmemesi de safinin karakteristik ayırt edici yönünü ortaya koymaktadır. Bu çalışma, safinin tarihsel kökenini, Hz. Peygamber dönemi uygulamalarını, toplumsal ve yönetsel işlevlerini, nihayetinde ise akıbetini, klasik kaynaklardan elde edilen bilgilerin kapsamlı analiziyle incelemeyi amaçlamaktadır.

Yapılan literatür taramasında, safî uygulamasını müstakil bir çalışma konusu olarak ele alan kapsamlı akademik bir kitap veya makaleye rastlanamamıştır. Bununla birlikte, Hz. Peygamber'in ganimetleri, gelirleri ve genel olarak erken İslam dönemi mali uygulamaları üzerine yapılan modern akademik çalışmalarda safî kavramına ve uygulamasına değinildiği görülmektedir. Ancak bu değiniler, uygulamanın mahiyeti üzerine yoğunlaşan çalışmalar olmayıp bağlam dolayısıyla konudan bahseden bazen elde edilen safî paylarını zikreden çalışmalardır.² Bu çalışmalarda konunun stratejik, siyasi ve diplomatik boyutları yeterince ele alınmamıştır. Bu durum, safî uygulamasının erken İslam toplumundaki gerçek konumunun ve işlevinin tam olarak anlaşılmasında önemli bir boşluk teşkil etmektedir.

Bu makale, söz konusu eksikliği gidermeyi, birincil kaynaklara dayalı bütüncül bir yaklaşımla safî uygulamasını münhasıran incelemeyi ve bu özgün liderlik hakkının erken İslam tarihindeki yerini ve anlamını etraflıca ortaya koymayı hedeflemektedir. Safî uygulamasının bütüncül olarak incelenmesi, İslam toplumunun merkezî otorite yapılanmasının, liderlik fonksiyonlarının ve sosyal organizasyon biçimlerinin daha sağlıklı analizini mümkün kılacaktır. Bu yönüyle çalışma, din-siyaset-toplum ilişkisinin erken dönem örüntülerine dair literatüre özgün bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu makale, safî uygulamasının hem dilbilimsel ve tarihsel kökenlerini hem de İslami dönemdeki özgün niteliğini, liderlik, kaynak yönetimi ve toplumsal işlevleriyle bağımsız ve çok boyutlu bir biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle, literatürdeki bu önemli boşluğu doldurarak konuyla ilgili bütüncül bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

Makalenin ana tezi, safinin, İslam öncesi Arap liderlik geleneklerinden izler taşıyan, önceki uygulamaların devamı olan, ancak İslami prensiplerle yeniden şekillenen, Hz. Peygamber'e özgü, çok boyutlu bir imtiyaz olduğudur. Bu özel hak, salt maddi bir pay olmanın ötesinde, Hz. Peygamber'in hem peygamberlik misyonunu destekleyen hem de yeni teşekkül etmekte olan İslam devletinin liderliği rolünü pekiştiren stratejik bir araç olarak işlev görmüştür. Safî, Kur'an'da genel çerçevesi belirlenen *humus* ve her savaşçının hakkı olan *sehm* gibi diğer ganimet paylarından hukuki statüsü, seçim süreci ve kullanım amacı bakımından ayrılmaktadır.

Bu çalışma, yukarıdaki tez doğrultusunda şu temel sorulara yanıt aramaktadır: Safî kavramının tarihsel kökeni ve İslam dönemindeki kavramsal karşılığı nedir? Hz. Peygamber döneminde safî hangi gerekçelerle, ne tür ganimet objeleri için ve nasıl uygulanmıştır? Safinin Hz. Peygamber'in liderliği ve erken İslam toplumunun inşası sürecinde, toplumsal, siyasi ve diplomatik etkileri nelerdir? Safî, *humus* ve *sehm* gibi diğer ganimet paylarından ne şekilde ayrılır? Son olarak, bu uygulamanın Hz. Peygamber'in vefatından sonraki akıbeti ne olmuştur?

² Bk. Mehmet Nadir Özdemir, *Hz. Peygamber Döneminde Ganimet Uygulamaları* (Ankara: Otto, 2016); Ahmet Acarlıoğlu, "Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Nafakasını ve Geçimini Nasıl Temin Ettiğine Dair Bir Değerlendirme", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (30 Haziran 2021), 527-553.

Araştırmamızın metodolojik yaklaşımı, safî olgusunu kendi tarihsel ve kültürel bağlamında, bütüncül bir perspektifle anlamaya odaklanmıştır. Bu doğrultuda, öncelikle Kur'an-ı Kerim, başta Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/875) olmak üzere hadis kaynaklarındaki rivayetler, İbn İshak (ö. 151/768), Vâkıdî (ö. 207/823) ve İbn Sa'd (ö. 230/845) gibi temel siyer ve megâzî müelliflerinin aktardığı tarihsel anlatılar, Ebû Yûsuf (ö. 182/798), Ebû Ubeyd (ö. 224/838) ve İbn Zenceveyh (ö. 251/865) gibi erken dönem mali uygulamaları ele alan öncü isimlerin Kitâbü'l-Emvâl ve Kitâbü'l-Harâc gibi eserleri ile konunun fikhî boyutunu ve sonraki dönemlerdeki hukuki tartışmalarını anlamak için İbnü'l-Münzir (ö. 318/930 [?]), Mâverîdî (ö. 450/1058) ve Serahsî (ö. 483/1090 [?]) gibi fıkıh ve ahkâm alimlerinin değerlendirmeleri sistematik bir şekilde taranmıştır. Bu taramada, safî ve onunla ilişkili anahtar kavramların geçtiği tüm metinler tespit edilerek fişlenmiş ve müstakil bir veri tabanı oluşturulmuştur. Kavramın dilbilimsel kökenleri ve dönemin kültürel bağlamı için ise Halîl b. Ahmed (ö. 175/791) ve İbn Manzûr (ö. 711/1311) gibi lûgat alimleri ile câhiliye şiiri üzerine çalışan/şerh eden Merzûkî (ö. 421/1030) gibi edebiyat kaynaklarından da istifade edilmiştir. Konu temel kaynakların bütününden elde edilen bilgiler üzerinden değerlendirilirken bu bilgiler belirli bir bütünlük içerisinde tutarlılıkları ve konuya katkılarıyla değerlendirilmişlerdir. Özellikle güvenilirlikleriyle bilinen hadis kaynaklarından elde edilen bilgilerin yer aldığı rivayetler için sened tahlili gibi ayrı bir uzmanlık isteyen işlemlere girilmemiştir. Konuyla ilgili birbirinden farklı ya da çelişen rivayetler söz konusu olduğunda bunların hepsi zikredilmiş ve her biri konuya verdikleri katkıyla değerlendirilmiştir.

Makalede bu giriş bölümünün ardından, safî kavramının dilbilimsel kökenleri ve istilâhî anlamı ele alınacaktır. Üçüncü bölümde, Hz. Peygamber'in safî hakkının mahiyeti ve genel çerçevesi incelenecektir. Dördüncü bölümde, safî uygulamasının somut örnekleri (Zülfikar Kılıcı, hayvanlar, köle ve cariyeler) incelendikten sonra beşinci son olarak safî hakkının Hz. Peygamber'den sonraki durumu değerlendirilecektir. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular sentezlenerek, safî uygulamasının erken İslam toplumunda Hz. Peygamber'in otoritesini pekiştiren ve işlevsellik sağlayan merkezî rolü vurgulanacaktır.

2. Safî Kavramı: Kökeni ve İstılâhî Anlamı

Safî (صَفِيّ) kelimesinin ganimet bağlamındaki terim anlamını tartışmaya geçmeden önce, onun etimolojik yapısını irdelemek kavramın incelediğimiz dönemdeki karşılığının anlaşılmasına önemli bir zemin sunacaktır. Kelime, *safuve* (صَفُوْ) veya *safâ* (صفا) kökünden türeyip³ ve *fa'îl* (فَعِيل) vezninden gelen bir sıfattır. Bu vezin, öncelikli olarak bir niteliğin sürekliliğini veya kalıcılığını ifade eden sıfat-ı müşebbehe işlevi görür ve saf, arı, katışıksız ve samimi gibi anlamlara gelir.⁴ Bununla birlikte, Arapçada fa'îl vezninin, bağlama göre *ism-i mef'ûl* (edilgen sıfat fiil) anlamı taşıyabildiği de bilinen bir dilbilgisel olgudur; tıpkı *katîl* (قَتِيل) kelimesinin *maktûl* (مَقْتُول) anlamında kullanılması gibi. Ganimet literatüründe karşılaştığımız safî terimi de tam olarak bu ikinci anlam katmanını taşır; yani aktif bir seçme eyleminin sonucunda ortaya çıkan 'seçilmiş, tercih edilmiş ve (diğerlerinden) ayrılmış olan şey' anlamını taşır.⁵

Kelimenin terim anlamı ve kullanımı onunla aynı kökten türeyen, *safve* (صَفْوَة) ismiyle ve *istafâ* (اِصْطَفَى) fiiliyle sıkı bir etimolojik ve anlamsal bağa sahiptir. Safve "bir şeyin en saf, en arı, en seçkin, en iyi kısmı, özü veya hülasası" olarak tanımlanır.⁶ Bu, bir bütün içindeki en değerli ve katışıksız olanı ifade eder;

³ Bu kök ve anlamları için bkz. Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'Ayn* (Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1988), 7/162-163; Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1993), 14/462-463.

⁴ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'Ayn*, 7/163 ("وصَفِيّ الْإِنْسَانُ: الَّذِي يُصَافِيهِ الْمَوَدَّةُ"); İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/463 ("الصَّفِيُّ: الْخَالِصُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ").

⁵ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'Ayn*, 7/163 ("يَصْطَفِيهِ لِنَفْسِهِ أَيْ يَخْتَارُهُ"); İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/462-463 ("الصَّفِيُّ مِنَ الْغَنِيْمَةِ مَا اخْتَارَهُ الرَّئِيسُ... وَاصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ").

⁶ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'Ayn*, 7/163; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/463.

nitekim, bu anlam, Hz. Peygamber'in lakaplarından olan *Safvetullah* (صَفْوَةُ اللَّهِ) ifadesinde de görülür.⁷

Lügat alimleri istafâ fiilin mastarı olan istifâ' kelimesini (اِصْطَفَاء) "seçmek" (ihtiyâr) olarak açıklar ve safve kelimesinden türediğine işaret ederler.⁸ Dolayısıyla istafâ fiil olarak bir bütünün içerisinde en değerli ve seçkin olanı seçme eylemini tanımlar. Nitekim literatürde hem Hz. Peygamber'in hem de câhiliye döneminde kabile liderlerinin safî seçimleri belirtilirken bu fiil kullanılır.⁹ Bu seçme eyleminin nesnesi olan 'seçilmiş' şey ise safîdir.¹⁰ Böylece safî, bir bütün içinde öne çıkan nitelikli varlığı ifade eder. Bu minvalde "Şüphesiz Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrâhîm ailesini ve İmrân ailesini âlemler üzerine seçkin kıldı"¹¹ mealindeki ayette geçen istafâ fiili bu ilahi seçme eylemine işaret eder. Aynı seçilmişlik anlamı, Hz. Peygamber'in *Mustafâ* isminde de kendini gösterir.¹²

Bir şey özündeki yüksek kıymeti nedeniyle, onun için fiilen bir seçilme, tercih edilme durumu söz konusu olmadığı durumda bile safî (yani seçilmeye layık, özü itibarıyla seçkin) olarak adlandırılabilir.¹³ Bu vasfıyla klasik Arap şiirinde de sıklıkla karşılaşılan¹⁴ kelimenin dişil formu olan Safiyye'nin taşıdığı "saf, temiz, seçkin, değerli" anlamları nedeniyle o dönemde kadınlar için yaygın olarak kullanılan bir isim olduğuna vurgu yapmak kavramın kültürdeki derin etkisini görmemiz açısından önemlidir. Hz. Peygamber'in halası Safiyye bint Abdülmuttalib,¹⁵ ve eşi Hz. Safiyye bint Huyey gibi ailevi yakınlarının yanı sıra, Ebû Süfyân'ın annesi Safiyye bint Hüzeyl¹⁶ ve Abdullah b. Ömer'in eşi¹⁷ gibi sahabe çevrelerinde Safiyye ismine sıkça rastlanır. Bu durum kelimenin kendi öz manasıyla ilişkili olduğu kadar onun, sürgit devam eden savaş ve ganimet paylaşımının hayatın vazgeçilmez bir parçası olduğu bir dönemde, terimsel kullanımıyla da ilişkilidir.

Kökenini ve kültürel arka planını incelediğimiz safî, İslam öncesi Arap toplumunda kabile reisinin veya komutanın savaş ganimetlerinden (الْغَنِيمَةُ / الْمَغْنَمُ) aldığı özgün bir payı ifade etmekle birlikte,¹⁸ İslam'ın gelişiyle birlikte bu uygulama Hz. Peygamber'in şahsına hasredilmiş bir hakka dönüşmüştür.¹⁹ İstilah olarak safî, savaşta elde edilen ganimetin genel taksimatı yapılmadan, hatta klasik kaynakların çoğunda vurgulandığı üzere beşte birlik humus payı ayrılmadan önce, Hz. Peygamber için ayrılan seçkin ve değerli bir paydır.²⁰ Safinin ganimetler içindeki bu istisnai konumu ve özgün değeri, onunla eş anlamlı veya onu nitelemek için kullanılan terimlere değinmek olgunun anlaşılmasına katkı verecektir. Bu terimlerden *gurre* (غُرَّة), genellikle bir şeyin "en iyisi, en seçkini veya ilk göze çarpanı" anlamına gelerek

⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/463.

⁸ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'Ayn*, 7/163; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/463.

⁹ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'Ayn*, 7/163; Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî, *Kitâbü'l-Emvâl* (Riyâd: Dâru'l-Minhâc, 2007), 1/29; Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Horasânî İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl* (Riyad: Merkezi'l-Melik Fayşal, 1986), 90; Ebû 'Alî Ahmed b. Muhammed b. el-Hasan el-İsfahânî Merzûkî, *Şerhu Dîvânü'l-Hamâse* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003), 718.

¹⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/462-463.

¹¹ *Kur'an-ı Kerim*, Â-i İmrân 3/33.

¹² Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'Ayn*, 7/163; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/463.

¹³ Ebû'l-Ferec el-Me'âfi b. Zekeriyâ b. Yahyâ el-Cerîrî en-Nehrevânî el-Me'âfi b. Zekeriyâ, *el-Celîsu's-Sâlihu'l-Kâfi ve'l-Enîsu'n-Nâsihu's-Şâfi* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2005), 384.

¹⁴ Ümmü Amr Tûmâdir bint Amr b. el-Hâris b. eş-Şerîd Hansâ, *Dîvânü'l-Hansâ* (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2004), 93; Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa'd aet-Temîmî Ferezdak, *Dîvân* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1987), 479.

¹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hiyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî İbn İshak, *es-Sîre* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1978), 67.

¹⁶ Ebû'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bîşr el-Kelbî el-Kûfî İbnü'l-Kelbî, *Cemheretu Ensâbi'l-'Arab* (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1981), 6; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ* (Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 2001), 6/5.

¹⁷ Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî es-San'ânî Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'* (Beyrût: el-Mektebu'l-İslâmî, 1982), 11/31; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî el-Eslemî el-Medenî Vâkidî, *Kitâbü'l-Megâzî* (Beyrût: Dâru'l-Alemî, 1989), 1/271.

¹⁸ Merzûkî, *Şerhu Dîvânü'l-Hamâse*, 718; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/462-463; Ezherî, *Tehzîbü'l-luğa*, 12/174; Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî eş-Şâtibî el-Gurnâtî Şâtibî, *el-İ'tisâm* (Riyad: Dâru İbn 'Affân, 1992), 2/375.

¹⁹ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nisâbü'rî İbnü'l-Münzir, *el-İşrâf 'alâ mezâhibi'l-'ulemâ'* (Riyâd: y.y., 2004), 4/78; Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed Serahsî, *Şerhu's-Siyerü'l-kebîr* (Kâhire: eş-Şirketü's-Şarkîyye, 1971), 1/608.

²⁰ Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî, *Kitâbü'l-Harâc* (Kâhire: el-Mektebetü'l-'Ezheriyye, 1979), 33 ("... يَصْطَفِيهِ قَبْلَ الْخُمْسِ..."); Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *es-Sünen* (Kâhire: Dâru't-Te'sîl, 2015), 5/152 (Hadis No: 2979, Şa'bî'den: "... وَهُوَ الثَّانِيُ يَصْطَفِيهِ قَبْلَ الْخُمْسِ..."); İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, 98.

safî'nin ganimetin en parlak ve önde gelen parçası olduğuna işaret eder.²¹ Benzer şekilde *nefis* (نَفِيس) kelimesi, safî olarak seçilen nesnenin “çok değerli, kıymetli ve uğrunda rekabet edilen” bir nitelik taşıdığını vurgular.²² Bir diğer önemli terim olan ‘*ilk*’ (عَلَقَ) ise, safînin sahibinin “vazgeçemeyeceği, kendisine sıkı sıkıya bağlandığı, kıymetli ve gözde bir varlık” olduğunu ifade eder.²³ Bunların yanı sıra, safînin “herhangi bir benzeri olmayan, az bulunur, eşsiz bir şey” anlamına gelen *nâdir* (نَادِر) olarak da nitelendirilmesi,²⁴ onun sıradan ganimet unsurlarından kesin bir şekilde ayrıldığını gösterir. Son olarak, bazı rivayetlerde safînin bir *ra's* (رَأْس) yani “baş/birim” olarak tanımlanması, onun ganimetin bütününden özel olarak seçilmiş tek ve belirgin bir pay olduğuna dikkat çeker.²⁵ Tüm bu terimler, safînin sıradan bir ganimet payının ötesinde, özenle seçilmiş, üstün niteliklere sahip ve liderin özel statüsünü yansıtan sembolik bir değeri haiz olduğunu ortaya koymaktadır.

3. Hz. Peygamber'in Safî Payının Mahiyeti ve Genel Çerçevesi

İslam öncesi Arap toplumunda kabile reislerine tanınan çeşitli ganimet imtiyazları ve liderlik hakları arasında öne çıkan safî uygulamasının, Hz. Peygamber'in şahsında onun döneminde varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Uygulamanın İslam'ın doğuşuyla birlikte tamamen ortadan kalkmadığı, aksine Hz. Peygamber'in şahsında özel bir hak olarak devam ettiği klasik kaynaklarca teyit edilmektedir. İbn Manzûr, Hz. Peygamber'in safî payı için “câhiliye ehlinin de bunu yapmakta olduğunu” ifade ederken²⁶ Hanefî fakihi Serahsî (ö. 483/1090), câhiliye dönemine ait birçok ganimet uygulaması için “bunların hepsi nesh edildi/kaldırıldı, safî hariç. Zira o, Resûlullah için (bir hak olarak) vardı” demektedir.²⁷ Aynı minvalde Mâverîdî de, Hz. Peygamber'in safî hakkını açıklarken, “İslam'dan önceki hükümdarlar/reisler de ganimetten kendileri için bu şekilde safî seçerlerdi” ifadesiyle bu tarihsel devamlılığa işaret eder.²⁸ Hz. Peygamber döneminde elde edilen ganimetlerin paylaşımından önce alınan bu özel payın, genellikle ganimetin beşte biri olan humus payı ayrılmadan veya her şeyden önce seçilmesi onun öncelikli ve ayrıcalıklı statüsünü göstermektedir.²⁹ İbnü'l-Münzir, Hz. Peygamber'in ganimetten üç temel hakkı olduğunu belirtirken, humustan ve sehmden ayrı olarak safîyi, “ganimetten dilediği bir atı, köleyi, cariye veya kılıcı seçme hakkı” olarak tanımlar ve bu hakkın başkasına tanınmadığını vurgular.³⁰ Ebû Yûsuf da benzer şekilde, Hz. Peygamber'in her ganimetten bir safî seçtiğini (at, kılıç veya cariye gibi) ve bunun humus ve sehmden ayrı olduğunu belirtir.³¹ Dolayısıyla safî, Kur'an'ın genel ganimet ve humus düzenlemeleriyle çelişmeyen, ancak onlardan ayrı ve Hz. Peygamber'in şahsına münhasır bir hak olarak pratikte yer bulmuştur.

Bu uygulamanın Hz. Peygamber dönemindeki meşruiyet zeminini ve toplumdaki karşılığını anlamak açısından genellikle İbnül-Kelbi'ye (ö. 204/819 [?]) dayandırılarak aktarılan bir rivayet dikkat çekicidir. Bu rivayete göre, bazı Müslüman liderler, Hz. Peygamber'e gelerek câhiliyedeki gibi safî ve *mirbâ'* paylarını alıp kalanı kendilerine bırakmasını talep etmişlerdir.³² Bu tutumun o dönemde liderlik ettiği

²¹ İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, 98; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1996), 1/515.

²² Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrût: Darü'l-Ma'rife, 1993), 10/9.

²³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/463.

²⁴ Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinânî Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 1/218.

²⁵ İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, 98.

²⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 14/462-463 (وَأَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ كَانُوا يَفْعَلُونَ ذَلِكَ).

²⁷ Serahsî, *Şerhu's-Siyer* 1-kebîr, 1/608.

²⁸ Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverîdî Mâverîdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye* (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, y.y.), 217.

²⁹ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, 1999, 33; İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, 98; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 4/609 (Hadis no: 2992); Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/514.

³⁰ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nîsâbûrî İbnü'l-Münzir, *el-İşrâf 'alâ mezâhibi'l-'ulemâ'* (Riyâd: y.y., 2004), 4/78.

³¹ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, 1999, 33.

³² Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverîdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992), 5/504; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî Kurtubî, *el-Câmi 'li-ahkâmi'l-Kur'an* (Riyâd: Dâru 'Âlemi'l-Kutub, 2003), 8/19.

toplum nazarında Hz. Peygamber'in siyasi konumunun önceki dönem liderleriyle benzerlik taşıdığı ve safî geleneğinin de onun şahsında devam ederek bu liderliği simgeleyen, meşrulaştıran ve destekleyen bir işlev gördüğünü göstermektedir. Nitekim klasik kaynaklar, humus uygulamasının câhiliyedeki mirbâ' payının yerini aldığını belirtirken, safî söz konusu olduğunda, bu payın, câhiliyede liderlere has olduğu gibi, Hz. Peygamber'e has olarak, diğer tüm ganimet paylarından ve genel taksimden önce uygulandığını ittifakla zikretmektedirler.³³

Hz. Peygamber'in safî payı, elde edilen ganimetler arasından özel niteliklere sahip, değerli ve stratejik önemi haiz unsurlardan oluşmaktaydı. Klasik kaynaklar, bu seçimin keyfi bir tercihten ziyade, belirli kategorilerdeki kıymetli mallara yönelik olduğunu göstermektedir. Rivayetlerde en sık zikredilen safî türleri arasında, dönemin savaş gücünün temelini oluşturan at (فَرَس), kişisel savunma ve saldırıda kritik rol oynayan kılıç (سَيْف) ve zırh (دُرْع) gibi savaş teçhizatı yer almaktadır. Bunun yanı sıra, toplumsal ve ekonomik değeri yüksek olan cariyeye (جَارِيَّة) ve köle (عَبْد) de yaygın safî örneklerindendir.³⁴ Özellikle seçilen cariyelerin veya kölelerin, bazen kabileleriyle ilişkileri etkileyebilecek soylu kimseler olması, safînin sadece maddi bir değer taşımadığını, aynı zamanda sosyal ve siyasi boyutları da olabileceğini düşündürmektedir. Hz. Peygamber'in safî olarak "dilediği şeyi" seçebileceğine dair genel ifadeler, seçimin esnekliğini göstermekle birlikte,³⁵ pratikteki örnekler bu tercihin genellikle yukarıda belirtilen değerli ve işlevsel kategorilere yöneldiğini ortaya koymaktadır. Nitekim önceki bölümde safî olarak seçilen nesnelerin gurre (en iyisi), nefis (çok değerli) ve ılık (vazgeçilemeyen kıymet) gibi kavramlarla nitelendirilmesinden de anlaşılacağı üzere, bu seçim sıradan bir paydan ziyade, özenle belirlenmiş, nitelikli bir unsura işaret etmektedir. Safî, Hz. Peygamber'in hem kişisel ihtiyaçlarını hem de İslam toplumunun genel maslahatını gözettiği düşünülebilecek, ganimetin en seçkin ve değerli parçalarından oluşurdu.

Hz. Peygamber'in safîlerinin ganimetlerden seçimi, onun *gazve* veya *seriyyelere* katılım durumuna göre değişkenlik göstermekteydi. Genel teamüle göre Hz. Peygamber, bizzat iştirak ettiği gazvelerde safî olarak ayıracığı değerli parçayı kendisi seçerdi; Hayber'in fethinde Hz. Safiyye'yi ve Bedir Gazvesi'nde (H. 2/M. 624) Zülfikar kılıcını safî olarak alması bu duruma örnek teşkil eder.³⁶ Ancak, Hz. Peygamber'in bizzat katılmadığı savaşlarda elde edilen ganimetlerden de onun adına safî payının ayrıldığı görülmektedir. Bu durum konuyla ilgili yapılan izahlarda da açık şekilde vurgulanmaktadır.³⁷ Katan Seferi'nde seriyye komutanı Ebû Seleme'nin (H. 4/M. 625), humus payını ayırdıktan sonra Hz. Peygamber için safî olarak bir köle seçmesi, bu uygulamanın pratik bir örneğidir.³⁸ Bu örnekler, safînin sıradan bir savaşçı payı olmasının ötesinde, Hz. Peygamber'in liderlik statüsüne bağlı özel bir imtiyaz olduğunu teyit etmektedir.

Hz. Peygamber'in diplomatik yazışmalarını gösteren rivayetlerde onun safî payının yeni teşekkül etmekte olan devlet yapısının merkez-çevre ilişkilerinin şekillenmesinde de önemli bir araç olarak ön plana çıktığı görülür. Nitekim Hz. Peygamber, İslam'a davet ettiği veya kendisine bağlanan uzak bölgelerdeki kabilelere ve Himyerîler gibi bazı krallıklara gönderdiği mektuplarda, zekât ve humus gibi mali yükümlülüklerle birlikte, elde edilecek ganimetlerden kendi safî payının da ayrılıp merkeze gönderilmesini talep etmiştir. Bu durumun somut bir örneği, Himyer kralına yazılan mektupta,

³³ İbnü'l-Münzir, *el-İşrâf 'alâ mezâhibi'l-'ulemâ*, 4/78; Serahsî, *Şerhu's-Siyeri'l-kebîr*, 1/608; Mâverîdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, 217.

³⁴ İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, 98 (Şa'bî'den naklen at, cariyeye veya dilediği şeyi seçtiği); Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, 1/218 (kılıç, at, zırh gibi); Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/515 (Bedir'de Zülfikar, Kaynukâ'da zırh, Zâtürrikâ'da cariyeye, Müreysi'de köle, Benî Kurayza'da Reyhâne, Hayber'de Safiyye, Huneyn'de at seçtiği); İbnü'l-Münzir, *el-İşrâf 'alâ mezâhibi'l-'ulemâ*, 4/78 (at, köle, cariyeye, kılıç seçebildiği);

³⁵ İbnü'l-Münzir, *el-İşrâf 'alâ mezâhibi'l-'ulemâ*, 4/78 ("أَوْ مَا شَاءَ..."); İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, 98 (Şa'bî'den naklen: "وَأِنْ شَاءَ مَا شَاءَ").

³⁶ Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/514-515; Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, 1999, 33.

³⁷ İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, 98; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/515.

³⁸ Vâkidî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/343.

“*ganimetlerden, Allah'ın humusunu, Nebî'nin payını ve safîsini vermeleri*” şeklinde açıkça ifade edilmesidir.³⁹ Aynı şekilde, Benî Züheyr b. Ukayş kabilesine gönderilen mektupta da onlardan Hz. Peygamber'in safîsini vermeleri istenmiştir.⁴⁰ Bu tür talepler, yeni oluşan İslam devletinin reisi olarak Hz. Peygamber'in, farklı bölgelerdeki Müslüman topluluklardan veya antlaşmalı kabilelerden elde edilen kaynaklar üzerinde de bir hak iddia ettiğini göstermesinin yanında safînin Hz. Peygamber'in şahsi otoritesinin bir göstergesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini de izah eder.

4. Hz. Peygamber'in Safî Payı Örnekleri

4.1. Silahlar

Hz. Peygamber'in ganimetlerden safî olarak seçtiği savaş teçhizatı hem stratejik değeri hem de taşıdığı sembolik anlam itibarıyla özel bir öneme sahiptir. Bu türden seçkin silahlara en çarpıcı örnek, Bedir Gazvesi'nde Kureys'in önde gelenlerinden Münebbih b. Haccâc'a⁴¹ (bazı rivayetlere göre ise kardeşi Nubeyh b. Haccâc'a)⁴² ait olup ganimet olarak ele geçirilen Zülfikâr (ذو الفقار) adlı meşhur kılıçtır. Birçok kaynak, Hz. Peygamber'in Bedir'de Zülfikâr'ı özel olarak safî payı seçtiğini istafâ fiiliyle (اِصْطَفَى) belirtirken,⁴³ bazıları ise bu seçimi, ganimetten kendisine özel bir pay alması anlamına gelen *teneffele* (تَنَفَّلَ) fiiliyle ifade etmektedir.⁴⁴ Bu iki ifadenin aynı olay için kullanılması, safî seçiminin bir tür *teneffül* yani liderin kendisine ayırdığı özel bir pay olarak anlaşıldığını göstermektedir. Kaynaklar, Zülfikâr'ın kabzasının, kınındaki bağlama halkalarının ve kının alt/üst metal aksamının (نَعْلُهُ) gümüşten yapıldığını, ayrıca ortasında yine gümüşten yuvarlak bir süsleme (بَكْرٌ) bulunduğunu detaylı bir şekilde tarif eder.⁴⁵ Zülfikâr'ın Uhud Savaşı'nda (H. 3/M. 625) Hz. Ali tarafından kullanıldığı ve bu savaşta hem kılıcın hem de Hz. Ali'nin kahramanlığının “*Zülfikâr'dan başka kılıç, Ali'den başka yiğit yoktur*” sözleriyle övüldüğü rivayet edilir.⁴⁶ Zülfikâr, sadece üstün niteliklere sahip bir kılıç değil, aynı zamanda câhiliye döneminde cömertlikleriyle tanınan Kureys'in önde gelen bir ailesine (benî Sehm) aitti. Dolayısıyla onun safî olarak seçilmesi, bu uygulamanın ganimetin en değerli ve sembolik unsurlarına yönelik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Benî Kaynukâ' Gazvesi'nde (H. 2/M. 624) de Hz. Peygamber'in safî olarak değerli savaş teçhizatı ayırdığına dair önemli kayıtlar bulunmaktadır. Bu gazvede Benî Kaynukâ' Yahudilerine ait kalede çok sayıda silah ve kuyum malzemeleri ele geçirildiği ve Hz. Peygamber'in bu zengin ganimetler arasından safîsini ve humusu aldığını kaydedilmektedir.⁴⁷ Belâzurî, seçilen safînin bir zırh (دِرْع) olduğunu belirtir.⁴⁸ İbn Sa'd ise daha detaylı bir liste sunarak, Hz. Peygamber'in Benî Kaynukâ'dan elde ettiği ganimetlerden üç meşhur kılıç –el-Kal'î (الْقَلْعِيّ), Bettâr (بَتَّار) ve el-Hatf (الْحَتْف)– ile üç mızrak, üç yay ve iki

³⁹ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye* (Beyrut: Darü'l-Kitâb'l-Arabi, 1990), 2/589; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târîh* (Beyrût: Dâru't-Turâs, 1967), 2/121.

⁴⁰ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (Cem'iyetu'l-Meknez, 2010), 1/2046 (Hadis no: 21071); Ebû Ubeyd, *Kitâbü'l-Emvâl*, 1/49.

⁴¹ Vâkidî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/103; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târîh*, 3/177.

⁴² İbnü'l-Kelbî, *Cemheretu Ensâbi'l-'Arab*, 20; Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî Muhammed b. Habîb, *el-Münemmak fî ahbâri Kureys* (Beyrut: Âlemu'l-Kutub, 1985), 411.

⁴³ İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, 2/17; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'l-İlel ve ma'rifeti'r-ricâl* (Kâhire: Dâru'l-Fârûk, 2013), 423; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/515.

⁴⁴ Vâkidî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/103; Muhammed b. Habîb, *el-Münemmak fî ahbâri Kureys*, 411.

⁴⁵ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî Abdürrezzâk, *el-Muşannef fi'l-hadis* (Kâhire: Dâru't-Te'sîl, 2015), 4/564; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/521.

⁴⁶ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/100; Muhammed b. Habîb, *el-Münemmak fî ahbâri Kureys*, 411 (لَا سَيْفَ إِلَّا ذُو الْفَقَارِ ، وَلَا فَتَى إِلَّا (عَلِيّ).

⁴⁷ İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/26; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târîh*, 2/481.

⁴⁸ Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/515.

zırh –es-Sa'diyye (السَّعْدِيَّة) ve Fıdda (فِصَّة)– bulunduğu bilgisini paylaşır.⁴⁹ Her ne kadar İbn Sa'd'ın bu genel "elde etme" ifadesi, bu silahların tamamının safi olduğunu kesin olarak belirtmese de Hz. Peygamber'in bu gazveden safi aldığı bilgisiyle birleştğinde, özellikle isimleriyle zikredilen bu kıymetli ve meşhur savaş aletlerinden bir veya birkaçının safi kapsamında seçilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Hz. Peygamber'in, Benî Kaynukâ'dan elde edilen zırhlardan birini Muhammed b. Mesleme'ye, bir diğerini de Sa'd b. Muâz'a hediye ettiği bilgisi kaynaklarda yer almaktadır.⁵⁰ Bu durum, Hz. Peygamber'in safi olarak seçtiği veya genel ganimetten kendi tasarrufuna geçen değerli nesneleri sahabesinden bazılarına bir takdir ve teşvik unsuru olarak verdiğini de göstermektedir.

Hz. Peygamber'in safi payı olarak elde ettiği savaş teçhizatına bir başka çarpıcı örnek, Tay kabilesine ait Fûls/Fels (الْفُلْس) adlı putun imhası amacıyla Hicretin dokuzuncu yılında Hz. Ali komutasında gönderilen seriyyede ele geçirilen meşhur kılıçlardır.⁵¹ İbnü'l-Kelbî'nin detaylı olarak aktardığı üzere, Fûls, Tay ve çevresindeki kabileler için büyük bir öneme sahip bir tapınaktı.⁵² Hz. Ali, bu seriyyede Fuls putunu yıkmış ve putun evinde veya hazinesinde (فِي خِزَانَةِ الْفُلْس) saklanan, şöhretleri câhiliye dönemine uzanan üç değerli kılıç ile üç zırhlı ganimet olarak ele geçirmiştir.⁵³ Bu kılıçlardan özellikle ikisi, Rusûb (رَسُوب) ve Mihzem (المِحْذَم), kaynaklarda isimleriyle zikredilir ve Gassânî meliki el-Hâris b. Ebî Şemir el-Gassânî tarafından bir adak sonucu Fûls'a bırakıldıkları rivayet edilir.⁵⁴ Bu kılıçların keskinlikleri ve değerleri o kadar meşhurdur ki, câhiliye şairi Alkame b. Abede (ö. 3/625 [?]) 'nin şiirlerinde onların övgüyle anıldığı görülür.⁵⁵ Vâkıdî ve İbn Sa'd, seriyye dönüşünde Hz. Ali'nin, bu ganimetler arasından Hz. Peygamber için safi olarak özellikle Resûb ve Mihzem kılıçlarını ayırdığını, bazı rivayetlerde ise Yemânî (الْيَمَانِي) adlı üçüncü bir kılıcın da daha sonra onun safisine dahil edildiği belirtilir.⁵⁶ Bu durum, tek bir ganimet olayında birden fazla değerli parçanın safi olarak seçilebildiğini de göstermektedir. İbn Hişâm ve İbnü'l-Kelbî gibi bazı tarihçiler ise, Hz. Peygamber'in bu meşhur iki kılıcı (Resûb ve Mihzem) kendisine getirildikten sonra Hz. Ali'ye hediye ettiğini kaydederek.⁵⁷ Bu son bilgi, kılıçların öncelikle Hz. Peygamber'in safi payı olarak onun mülkiyetine geçtiğini, daha sonra ise onun bunları kendi tasarrufuyla yakınlarına veya değerli gördüğü kimselere verdiğini göstermektedir. Dolayısıyla, Fûls'tan elde edilen bu tarihi ve kıymetli kılıçlar, safi seçiminin sembolik anlamı ve şöhreti olan nesnelere de yönelebildiğinin önemli bir kanıtıdır.

4.2. Hayvanlar

Hz. Peygamber'in safi olarak seçtiği ganimetler arasında binek ve yük hayvanları, özellikle de develer ve atlar, dönemin sosyal, ekonomik ve askeri hayatındaki merkezî konumları dolayısıyla safi seçimlerinde özel bir öneme sahipti. Bunun en dikkat çekici örneklerinden biri, Bedir Gazvesi'nde Kureyş'in liderlerinden Ebû Cehil'e ait olan devedir. Kaynaklarda bu devenin "Mehri devesi" (جَمَلٌ مَهْرِيٌّ) olarak özellikle nitelendirilmesi, onun seçkin bir soya ve üstün özelliklere sahip olduğunu göstermektedir.⁵⁸ "Mehri" develeri, Arap kültüründe genellikle hızları, dayanıklılıkları ve soyluluklarının yanında hem

⁴⁹ İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, 6/418-421; Ebû İsmâil Hammâd b. İshâk b. İsmâil el-Ezdî el-Bağdâdî el-Mâlikî Hammâd b. İshâk, *Teriketü'n-nebî ve's-sübüllü'lleti veccehehâ fihâ* (Beyrût: y.y., 1984), 102.

⁵⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/179.

⁵¹ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/984; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, 6/150-151.

⁵² Ebû'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbî el-Kûfî Kelbî, *Kitâbü'l-Eşnâm* (Kâhire: Dâru'l-Kutubî'l-Mısrîyye, 2000), 62; Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân* (Beyrût: Dâru Şâdır, 1995), 5/205 (Menât maddesinde Fûls'a da değinir).

⁵³ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/988; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, 6/150.

⁵⁴ Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/382,522; Taberî, *Târihu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târih*, 2/112.

⁵⁵ İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Eşnâm*, 15,62; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/522; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, 5/205..

⁵⁶ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/988; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, 6/150-151.

⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/87; İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Eşnâm*, 15-62.

⁵⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/103; Ebû Hilâl el-Hasen b. Abdillâh b. Sehl el-Askerî Ebû Hilâl el-Askerî, *el-Evâ'il* (Dâru'l-Beşîr, 1408H), 123.

olması bu tür hayvanların o dönemdeki yüksek değerini ve safi seçiminin genellikle ganimetin en kıymetli ve işlevsel unsurlarına yönelik olduğunu bir kez daha teyit etmektedir.

4.3.Esirler (Köle ve Cariyeler)

Savaş teçhizatı ve hayvanların yanı sıra, insan unsuru olan köle (عَبْد) ve cariyeler (جَارِيَّة) de Hz. Peygamber'in safi olarak seçtiği ganimetler arasında önemli bir yer tutmaktaydı. Bu tür seçimlerde, köle veya cariyenin gündelik hizmetlerdeki potansiyel faydası ile sahip olduğu toplumsal değer ve statü de belirleyici olabilmekteydi. Bir kölenin safi olarak seçildiğine dair en net örneklerden biri, Katan seriyesinde yaşanmıştır. Vâkıdî'nin aktardığı bilgilere göre, seriye komutanı Ebû Seleme, elde edilen ganimetlerden humusu ayırdıktan sonra, Hz. Peygamber'in safisini ayrıca belirlemiş ve kalanını gaziler arasında paylaşmıştır.⁶⁷ Belâzurî ise, Hz. Peygamber'in bizzat komuta ettiği Müreysi' (Benî Mustalîk) Gazvesi (H. 5/M. 626) ganimetlerinden Rebâh (رَبَاح) adında siyahi bir köleyi safi olarak seçtiğini aktarır.⁶⁸ İbn Sa'd'ın kayıtlarında ise Rebâh isimli bu kölenin, Hz. Peygamber'in Medine'deki hanesinde hizmet edenler arasında yer aldığı ve onun emriyle kuyulardan su taşıma görevini üstlendiği bilgisine ulaşmaktayız.⁶⁹ Onun Hz. Peygamber tarafından azat edildiği de aktarılan bilgiler arasındadır.⁷⁰ Bu örnekler, safi olarak seçilen kölelerin Hz. Peygamber'in özel hizmetinde bulundurulabileceğini ve nihayetinde azat edilerek İslam toplumuna entegre olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Hz. Peygamber'in safi olarak seçtiği savaş esirleri arasında cariyelerin de yer aldığına dair kayıtlardaki en erken ve dikkat çekici örneklerden biri Zâtürrikâ' Gazvesi'nde (H. 4/M. 626) yaşanmıştır. Belâzurî, farklı gazvelerde Hz. Peygamber'in safi olarak aldığı kişileri ve nesneleri sıralarken, Zâtürrikâ' Gazvesi'nde bir cariyeye (جَارِيَّة) "seçtiğini iki ayrı bağlam ve yerde açıkça kaydeder.⁷¹ Buna ek olarak, İbn İshâk, Vâkıdî ve onlardan naklen Taberî gibi önde gelen tarihçiler, bu gazve sırasında Müslümanların düşman hatlarından bir grup kadını esir aldığını belirtirler.⁷² Bu esir kadınlar arasında özellikle biri kaynaklarda öne çıkarılır; Vâkıdî ve İbn Sa'd, onun "alımlı/güzel yüzlü bir cariyeye" (جَارِيَّةٌ وَضِيَّةٌ) olduğunu ve kocasının kendisini çok sevdiğini aktarır.⁷³ Nitekim koca, Müslümanların Medine'ye dönüş yolunda olduğunu öğrendiğinde, intikam almak amacıyla, yemin ederek, karısını geri almak için Hz. Peygamber'in kafilesini takip etmiştir.⁷⁴ Bu takip sırasında yaşanan ve Abbâd b. Bişr'in namaz kılariken yaralandığı meşhur nöbet olayı da, bu özel cariyenin varlığı ve kocası için taşıdığı önem etrafında şekillenir.⁷⁵ Belâzurî'nin Zâtürrikâ'da bir cariyenin safi olarak alındığına dair net ifadesi, diğer tarihçilerin aktardığı ve bu cariyenin olayların merkezinde yer aldığını gösteren detaylarla birleştiğinde, Hz. Peygamber'in safi tercihinin bu özel cariyeye yönelik olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Yine Müreysi' (Benî Mustalîk) Gazvesi'nde esir alınan ve daha sonra Hz. Peygamber'in eşleri arasına katılan Hz. Cüveyriye bint el-Hâris'in (جَوَيْرِيَّة بنت الحارث) durumu, safi kavramı ve uygulamasının farklı veçhelerini anlamak açısından özel bir önem taşır. Benî Mustalîk kabilesine karşı düzenlenen bu seferde Müslümanlar zafer kazanmış, kabile reisi el-Hâris b. Ebî Dırâr'ın kızı Cüveyriye'nin de aralarında bulunduğu çok sayıda esir ve ganimet elde etmiştir.⁷⁶ Onun amcasının oğlu olan eşi Müsâfi' b. Safvân

⁶⁷ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/343.

⁶⁸ Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 1/515.

⁶⁹ İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*, 6/433.

⁷⁰ İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*, 6/433.

⁷¹ Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 1/443 ve 1, 515. (Her iki yerde de aynı liste içinde geçer: "...وفي غزاة ذات الرقاع جارية...").

⁷² İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/208 (İbn İshak'tan naklen: "...فَأَصَابَ رَجُلٌ امْرَأَةً رَجُلٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ..."); Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/397 (Metin: "...قَدْ قَلَمَ يَجِدُ فِي مَحَالِهِمْ أَحَدًا إِلَّا نِسْوَةً فَأَخَذَهُنَّ..."); İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*, 6/57 (Metin: "...أَصَابَ فِي مَحَالِهِمْ نِسْوَةً...").

⁷³ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/397 (Metin: "...وَكَانَ فِي السَّبْيِ جَارِيَّةٌ وَضِيَّةٌ كَانَ زَوْجُهَا يُحِبُّهَا..."); İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*, 6/57 (Metin: "...وَفِيهِنَّ جَارِيَّةٌ وَضِيَّةٌ...").

⁷⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/208; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/397; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târih*, 2/558.

⁷⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/208-209; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/397; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târih*, 2/558-559.

⁷⁶ Müreysi' Gazvesi'nin genel anlatımı ve esirlerin alınması için bkz. İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*, 6/59-60; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târih*, 2/604.

(veya Safvân b. Mâlik) Zişsefer ise bu savaşta öldürülenler arasında yer almaktaydı.⁷⁷ Taberî bu evlilikten çocuk olmadığını bildirir.⁷⁸ Hz. Cüveyriye'nin esir düştükten sonraki ilk statüsü hakkında kaynaklarda farklı detaylar bulunmaktadır. Yaygın bir rivayet zincirine göre, ganimet taksimi sırasında Sâbit b. Kays b. Şemmâs'ın payına düşmüştür; bazı aktarımlarda ise Sâbit'in bir amcaoğlunun payına düştüğü veya Vâkîdî'nin belirttiği gibi Sâbit b. Kays ve bir amcaoğlunun ortak paylarına düştüğü ifade edilir.⁷⁹ Bu rivayetlere göre, kabile liderinin kızı olan ve güzelliğiyle dikkat çeken Hz. Cüveyriye,⁸⁰ esaretten kurtulmak için Sâbit (ve/veya amcaoğlu) ile mükâtebe anlaşması yapmış ve bu bedeli ödemekte zorlanınca yardım istemek üzere Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmıştır. Hz. Peygamber ise onun mükâtebe bedelini ödemeyi ve kendisiyle evlenmeyi teklif etmiş, o da bunu kabul etmiştir.⁸¹ Buna karşın, özellikle Âmir eş-Şa'bî (ö. 104/722) kanalıyla gelen ve Taberî'nin de zikrettiği bir başka önemli rivayet, Hz. Cüveyriye'nin doğrudan Hz. Peygamber'in "milk-i yemîn'i (cariyesi) veya o günkü "safîsi" (صَفِيَّةُ) olduğunu ifade eder; bu rivayete göre Hz. Peygamber onu azat edip evlenmiş ve azatlığını mehri saymıştır.⁸² Bu ikinci rivayet, onun doğrudan Hz. Peygamber tarafından seçildiği yönünde güçlü bir işarettir. Nitekim Hz. Peygamber'in, onun üzerine hicâb/örtü attığı kaydedilmiştir.⁸³ Savaşta esir düşen bir kadının üzerine örtü atılması, o dönemde onun sahiplenildiğini, özel himaye altına alındığını ve genellikle eş statüsüne geçirileceğini sembolize eden güçlü bir işaretti; nitekim benzer bir örtü sembolünün başka durumlarda da kullanıldığı görülmektedir. Bu bakımdan, Hz. Cüveyriye'nin üzerine örtü atılması, onun doğrudan Hz. Peygamber tarafından safî olarak seçildiği ve eş olarak belirlendiği şeklinde yorumlanabilir. Bu arada, Hz. Cüveyriye'nin asıl isminin Berre (بَرَّةُ) olduğu ve Hz. Peygamber tarafından Cüveyriye olarak değiştirildiği de rivayet edilir.⁸⁴ Bu seçimin en çarpıcı sonucu ise, Müslümanların "Resûlullah'ın hısımları köle olamaz!" diyerek ellerindeki Benî Mustalîk esirlerini topluca serbest bırakmaları olmuş, bu durum Hz. Aîşe tarafından da onun kavmi için büyük bir bereket olarak nitelendirilmiştir.⁸⁵ Bazı rivayetlerde ise Hz. Peygamber'in, Hz. Cüveyriye'nin mehrini, kabilesinden belirli sayıda veya tüm esirlerin azat edilmesi olarak belirlediği ifade edilir.⁸⁶ Hz. Cüveyriye olayı, safî olarak seçilen veya özel bir statü kazanan bir cariyenin, sadece kişisel bir mülk olmanın ötesinde, topluluklar arası ilişkileri olumlu yönde etkileyen yönüyle derin sosyal ve siyasi sonuçlar doğurabileceğini gösteren etkileyici örneklerden biridir.

Benî Kurayza Gazvesi sonrası esir alınan Hz. Reyhâne bint Şem'ûn b. Zeyd⁸⁷ de Hz. Peygamber'in safî olarak seçtiği savaş esirlerindendir. Aslen Benî Nadîr kabilesinden olup Benî Kurayza'dan el-Hakem adında biriyle evli olan Hz. Reyhâne'nin,⁸⁸ Hicretin beşinci yılında gerçekleşen Benî Kurayza

⁷⁷ İbn İshak, *es-Sîre*, 263.

⁷⁸ Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târîh*, 2/165.

⁷⁹ İbn İshak, *es-Sîre*, 263; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/294-295; Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/410 (Burada Sâbit b. Kays ve bir amcaoğlunun ortak payına düştüğü belirtilir).

⁸⁰ İbn İshak, *es-Sîre*, 263; Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/411; İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/113.

⁸¹ İbn İshak, *es-Sîre*, 263; Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/411; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/295.

⁸² İbn İshak, *es-Sîre*, 264 (Âmir eş-Şa'bî rivayeti); İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/113 (Rivayet No: 12361), 10, 114 (Rivayet No: 12368) (Her ikisi de Şa'bî'den); İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, 318 (Şa'bî'den); Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târîh*, 2/165 (Metin: "...فَكَانَتْ صَفِيَّةُ رَسُولِ اللَّهِ ص يَوْمَ الْمُرْسِيْعِ...").

⁸³ İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/115.

⁸⁴ İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/115.

⁸⁵ İbn İshak, *es-Sîre*, 263; Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/411; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/295.

⁸⁶ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/412; Ebû'l-Cehm el-A'lâ b. Mûsâ el-Bâhilî Ebû'l-Cehm, *Cüzü Ebî'l-Cehm* (Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 1999), 58; İbn İshak, *es-Sîre*, 264.

⁸⁷ Hz. Reyhâne'nin nesebi genellikle "Reyhâne bint Şem'ûn b. Zeyd" olarak zikredilir. Bkz. Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/454. Ancak İbn İshâk ve Taberî'nin bir rivayetinde babasının adı Amr b. Huzâfe veya Amr b. Hunâfe olarak da geçen ve safî olduğu belirtilen bir isim belirtilir ki muhtemelen aynı kişiyi ifade eden ama aktarım aşamalarında farklılaşmış bir rivayettir. Bkz. *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 270; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târîh*, 2/592.

⁸⁸ İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/125; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/453.

kuşatmasında kocası öldürülmüş ve kendisi de esir düşmüştür.⁸⁹ Kaynaklar, onun güzelliğini (*امْرَأَةٌ جَمِيلَةٌ*) açıkça dile getirmenin yanı sıra,⁹⁰ Benî Kurayza günü Hz. Peygamber'in safî olduğunu⁹¹ ve onu "kendisi için safî olarak aldığını/seçtiğini" de belirtirler.⁹² Bu seçimin bir göstergesi olarak, Hz. Peygamber'in onun üzerine hicâb/örtü attığı (*وَضَرَبَ عَلَيْهَا الْحِجَابَ*) da kayıtlarda yer almaktadır.⁹³ Safî olarak seçildiğine dair farklı aktarımların olmadığı Hz. Reyhâne'nin Hz. Peygamber'in himayesine geçtikten sonraki dinî ve hukuki statüsü ise kaynaklarda farklı şekillerde aktarılmıştır. Yaygın bir rivayete göre, Hz. Peygamber ona İslam'ı teklif etmiş, o ise başlangıçta kendi dini olan Yahudilikte kalmak istediğini belirtmiş, bu durum Hz. Peygamber'i bir miktar üzmüştür. Ancak daha sonra, bazı telkinlerle veya kendi tercihiyle İslam'ı kabul ettiği ve Hz. Peygamber'in bu duruma sevindiği aktarılır.⁹⁴ Bazı rivayetlere göre, Hz. Peygamber onu azat etmiş, onunla evlenmiş ve ona diğer eşleri gibi mehir vermiştir; hatta Hz. Reyhâne'nin kendisinin de bu yönde beyanları olduğu kaydedilmiştir.⁹⁵ Buna karşın, Zührî'den (ö. 124/742) gelen bir başka rivayet, onun Hz. Peygamber'in iki cariyesinden (sürriye) biri olduğunu belirtirken,⁹⁶ İbn Sa'd'ın aktardığı bir başka rivayette ise Hz. Peygamber'in on üç eşi sayılırken Hz. Reyhâne'nin bu listenin dışında tutulduğu açıkça ifade edilir.⁹⁷ Vâkıdî ve İbn Sa'd kanalıyla gelen bir rivayete göre ise, Hz. Peygamber ona evlilik veya cariye olarak kalma seçeneği sunduğunda, Hz. Reyhâne, "Senin mülkünde (cariye olarak) kalmam senin için de benim için de daha hafiftir" diyerek cariyeliği tercih etmiş ve Hz. Peygamber'in vefatına kadar onun *milk-i yemîni* (cariyesi) olarak kalmıştır.⁹⁸ Vâkıdî ve İbn Sa'd gibi bazı müellifler, onun azat edilip nikahlandığı yönündeki rivayetlerin daha sağlam olduğunu belirtmektedirler.⁹⁹ Birbirinden farklı ve bazen birbiriyle tam örtüşmeyen aktarımlar, Hz. Reyhâne'nin safî seçimi sonrası durumuyla ilgili eldeki bilgilerin net olmadığını göstermektedir. Öte yandan safî olarak seçilmesi ve sonrasında yaşadıkları bağlamda aktarılan bilgiler safî uygulamasının, dönemin sosyal dinamikleri, insani ilişkiler ve seçilen kişinin kendi tercihleri gibi faktörleri göstermesi açısından önemli bir örnektir.

Safî uygulaması ve Hz. Peygamber'in evlilikleri bağlamında dikkat çeken örneklerden biri, Hayber Gazvesi (H. 7/M. 628) sonucunda esir alınan Hz. Safîyye bint Huyey'in durumudur. Benî Nadîr Yahudilerinin reisi Huyey b. Ahtab'ın kızı olan Hz. Safîyye'nin eşi, bu savaşta öldürülen, Benî Kurayza'nın önde gelenlerinden Kinâne b. Rebî' Ebû'l-Hukayk'tır.¹⁰⁰ Hadis kaynaklarında güzelliğinden övgüyle bahsedilen Hz. Safîyye'nin, esir düştüğünde henüz yeni gelin (*عروسًا*) olduğu da rivayet edilmektedir.¹⁰¹ İbn İshâk başta olmak üzere önde gelen siyer ve tarih âlimlerinin aktardığına göre, İbn Ebî'l-Hukayk Kalesi'nin fethinden sonra buradan alınan Hz. Safîyye, Hz. Bilal tarafından, yanında bir başka hanım olduğu halde Hz. Peygamber'in huzuruna getirilmiştir.¹⁰² Getirme esnasında Hz. Bilal'in, Hz. Safîyye ve yanındaki diğer kadını, savaşta öldürülmüş olan Yahudilerin cesetlerinin yanından geçirdiği ve onların bundan kötü etkilendiğini gören Hz. Peygamber'in Hz. Bilal'e kızgınlığını ifade ettiği

⁸⁹ Benî Kurayza Gazvesi'nin genel anlatımı ve esirlerin alınması için bkz. Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târîh*, 2/581-583; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/233-245; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 2/496-525; Kocası el-Hakem'in bu savaşta öldürüldüğü bilgisi için bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/125.

⁹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/126 (Rivayet No: 12412); Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 2/520.

⁹¹ Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 1/454.

⁹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/71 (Metin: "...وَأَصْطَفَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رِيحَانَةَ بِنْتِ عَمْرِو لِنَفْسِهِ..."); Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 2/520 (Metin: "...وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَخَذَهَا لِنَفْسِهِ صَفِيًّا...").

⁹³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/125 (Rivayet No: 12411), 10, 126.

⁹⁴ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 2/520; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/125, 10, 127.

⁹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/125, 10, 126; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 1/454.

⁹⁶ Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 1/454.

⁹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/209.

⁹⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 2/521; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/127.

⁹⁹ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 2/521; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/127.

¹⁰⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 2/672-674; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/336-337.

¹⁰¹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 5/154 (Hadis No: "...وَقَدْ قِيلَ زَوْجُهَا وَكَانَتْ عُرُوسًا..."); Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhih*, 3/84 (Hadis No: 2235: "...وَقَدْ قِيلَ زَوْجُهَا وَكَانَتْ عُرُوسًا...").

¹⁰² İbn İshak, *es-Sîre*, 264; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/336; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târîh*, 3/14.

aktarılır.¹⁰³ Akabinde Hz. Peygamber, Hz. Safiyye için özel bir tasarrufta bulunarak üzerine elbisesini/ridasını atmış ve onu kendi eşyalarının bulunduğu yere aldırıştır.¹⁰⁴ Rivayetlerin devamında ise onu Hz. Bilal'le kendi eşyalarının (رَحْل) bulunduğu yere gönderdiği belirtilir.¹⁰⁵ Bu noktada, Hz. Peygamber'in Hz. Safiyye'nin üzerine ridasını atmasının, Sahâbî tarafından onun safî olarak ayrıldığı şeklinde anlaşıldığı bilgisi, kaynaklarda öne çıkan önemli bir detaydır.¹⁰⁶ İbn Sa'd da Hayber'den Medine'ye dönüş yolunda Hz. Peygamber'in Hz. Safiyye'yi devesinin terkesine aldığı, onu kendi ridasıyla örttüğü, hatta yüzünü de kapattığı, yolculuk sonundaysa onu diğer hanımlarının yanına koyduğu bilgisini vermektedir.¹⁰⁷ Bu örtünme eyleminin farklı bir bağlamda ve anlamda tekrarlandığına dair bir aktarımı ise İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) Sahih'inde görmekteyiz. Onun verdiği bilgiye göre Hz. Peygamber'in Medine'ye dönüş yolunda bir mevkide Hz. Safiyye için verdiği düğün yemeğinin ardından bile onun durumunun insanlar arasında merak konusu olduğu anlaşılmaktadır. "Eğer onu hicaba sokarsa eşidir, hicaba sokmazsa ümmü veledir" şeklinde kanaat bildiren insanlar Hz. Peygamber'in, Hz. Safiyye'yi deveye binerken hicaba sokmasını gördüklerinde onun eş olarak benimsendiğini anlamışlardır.¹⁰⁸ Nitekim Buhârî de aynı noktayı Hz. Safiyye için "üzerine hicap atılanlardandı" ifadesiyle aktarır.¹⁰⁹ Buradaki hicaba sokma eylemi, sadece fiziksel bir örtünmeyi değil, aynı zamanda Hz. Safiyye'nin diğer cariyelerden ayrılarak Hz. Peygamber'in eşlerine tanınan özel bir statüye ve mahremiyete kavuşturulduğunu, böylece onun artık bir câriye değil, hür bir eş olduğunu açıkça ortaya koyan sembolik ve hukuki bir göstergedir.

Her ne kadar Hz. Safiyye doğrudan Hz. Peygamber tarafından seçilip eş statüsüne yükseltilmiş olsa da bazı kaynaklar, olayın başlangıcına dair farklı bir detay olarak Dihye b. Halife el-Kelbî'nin (ö. 50/670 [?]) isminden de bahsetmektedir. Bu rivayetlerde, Hz. Safiyye'nin önce Dihye'nin payına düştüğü¹¹⁰ veya Dihye tarafından talep edildiği belirtilir.¹¹¹ Ancak, onun asaleti ve Kurayza ile Nadîr'in hanımefendisi olduğu, dolayısıyla sadece Hz. Peygamber'e layık olduğu yönündeki uyarılar¹¹² üzerine, Hz. Peygamber'in onu Dihye'den aldığı ve karşılığında başka bir bedel (iki amca kızı veya yedi esir veya yedi baş hayvan)¹¹³ verdiği kaydedilmiştir. Ancak bu tür aktarımlar, safî geleneğinin temel prensibi ve liderin ganimet üzerindeki nihai tasarruf yetkisi göz önüne alındığında, ana olayın seyrini değiştirmeyen tali bir ayrıntı olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, Dihye ile ilgili rivayetler, Hz. Safiyye'nin Hz. Peygamber tarafından safî olarak seçildiği gerçeğini değiştirmez; aksine, bu seçimin ne kadar isabetli ve gerekli olduğunu da dolaylı olarak vurgular. Hz. Safiyye'nin safî olarak seçilmesinin ardından Hz. Peygamber, ona dininde kalması durumunda zorlanmayacağını, ancak İslam'ı ve kendisini tercih etmesinin onun için daha hayırlı olacağını belirterek evlilik teklifinde bulunmuştur. Hz. Safiyye'nin bu teklifi kabul etmesi üzerine azat edilmiş ve bu azatlık onun mehri sayılmıştır.¹¹⁴ Hz. Peygamber evliliği için Hayber'den Medine'ye dönüş yolculuğu sırasında sade bir öğünden oluşan düğün yemeği (velîme) vermiştir.¹¹⁵ Böylece, Hayber'in en asil kadınlarından biri olup kaynaklarda "Kurayza ve Nadîr'in Hanımefendisi"¹¹⁶ olarak da anılan Hz. Safiyye'nin, safî olarak seçilmesinin ardından İslam'ı kabul etmesi, azat edilmesi ve

¹⁰³ İbn İshak, *es-Sîre*, 264; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 2/673-674.

¹⁰⁴ İbn İshak, *es-Sîre*, 264; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/336; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târih*, 3/14.

¹⁰⁵ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/673 ("...وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَرْسَلَ بِهَا مَعَ بِلَالٍ إِلَى رَحْلِهِ").

¹⁰⁶ İbn İshak, *es-Sîre*, 264; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/336.

¹⁰⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/117-118.

¹⁰⁸ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *es-Şahîh* (Beyrût: Dâru İbn Hâzim, ts.), 80 (Hadis No: 6138).

¹⁰⁹ Buhârî, *el-Câmi'u's-şahîh*, 5/135. (Hadis No: 4212).

¹¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/110; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *el-Câmi'u's-şahîh* (Kâhire: Dâru't-Te'sîl, 2014), 7/42. (Hadis No: 3488); Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 5/154. (Hadis No: 2984-2997); Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 1/443.

¹¹¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/331; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târih*, 2/9.

¹¹² Buhârî, *el-Câmi'u's-şahîh*, 3/83. (Hadis No: 371); Müslim, *el-Câmi'u's-şahîh*, 7/40. (Hadis No: 3481); Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, 5/155. (Hadis No: 2985-2998).

¹¹³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/331; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/119.

¹¹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/117; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, 1/675; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk ve şîlatu târih*, 2/166.

¹¹⁵ İbn İshak, *es-Sîre*, 265; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/118.

¹¹⁶ Buhârî, *el-Câmi'u's-şahîh*, 1/83. (Hadis No: 371 ... سَيِّدَةُ قُرَيْظَةَ وَالتَّضْيِيرُ...).

Hız. Peygamber ile evlenerek Ümmehâtü'l-mü'minîn arasına katılması, safî uygulamasının derin sosyal, hukuki ve insani dönüşümlere vesile olabildiğinin çarpıcı bir örneğini teşkil etmektedir. Bu noktada bu olayda dikkat çeken Hız. Safiyye'nin ancak Hız. Peygamber'e layık olabileceği argümanı bize safînin üzerine oturduğu zemini göstermesi açısından son derece kıymetlidir.

5. Hız. Peygamber Sonrası Safî Uygulaması

Hız. Peygamber'in safî hakkının onun vefatından sonraki uygulanma durumu erken dönem alimler tarafından tartışılmıştır. Genel kabul gören görüşü yansıtan Tahâvî, safî hakkının Hız. Peygamber'in vefatıyla sonlandığını açıklıkla belirtmektedir.¹¹⁷ Benzer şekilde Serahsî de, Hız. Peygamber'in ganimetten aldığı üç paydan birinin safî olduğunu belirttikten sonra, Câhiliyedeki diğer liderlik paylarının nesh edildiğini ancak safînin Hız. Peygamber için devam ettiğini, onun vefatından sonra ise bu hakkın sona erdiğini ittifakla belirtir.¹¹⁸ Mâverdî ise, safî hakkının düştüğünü ve Hız. Peygamber'den sonra kimsenin bu hakka sahip olamayacağını belirterek kendi görüşünü ortaya koyar¹¹⁹ ve Hanefî imamı Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Muhammed'in de safî hakkının Hız. Peygamber'in vefatıyla kesildiği görüşünde olduklarını nakleder.¹²⁰ Diğer yandan, konuyla ilgili bazı fukahânın görüşlerini yansıtan İbnü'l-Münzir'in aktardığına göre, Ebû Sevr (ö. 240/854), safî hakkının Hız. Peygamber'e has olduğu gibi, ondan sonraki liderler (imam) için de geçerli olabileceği yönünde istisnai bir görüş belirttiğini, ancak İmam Ahmed b. Hanbel'in safînin Hız. Peygamber'e has olduğu yönündeki görüşünü benimsediğini nakleder.¹²¹ Tarihsel olarak safînin devam ettiğine dair bir kayıta rastlanılmaması bu uygulamanın fiilen Hız. Peygamber'in vefatıyla sonlandığını göstermektedir.

6. Sonuç

Makale, Hız. Peygamber döneminde ganimetlerde safî payı uygulamasını dilbilimsel, tarihsel ve uygulanış boyutlarıyla müstakil olarak inceleyerek literatüre katkı sunmayı hedeflemiştir. İncelemenin temel bulgusu, safînin, câhiliye dönemi Arap liderlik geleneklerinden izler taşısa da onun İslami prensiplerle yeniden şekillenerek Hız. Peygamber'in şahsına özgü, onun liderlik rolüne doğrudan bağlı, imtiyazlı bir ganimet payı olarak uygulandığıdır.

Araştırmamız, Hız. Peygamber'in ganimetler içinden Zülfikar kılıcı, soylu hayvanlar ve stratejik öneme sahip esirler/cariyeler gibi seçkin ve sembolik değeri yüksek ganimet paylarını kendi adına seçtiğini ya da, kendisinin yokluğunda, bu payların onun adına seçildiğini göstermektedir. Bu seçimler, salt maddi mal edinme amacıyla olmayıp; onun liderlik otoritesinin teyidi, toplumsal bütünleşmeyi sağlama ve diplomatik ilişkileri güçlendirme gibi çok yönlü stratejik işlevler görmüştür. Safî uygulamasının Hız. Peygamber'in vefatıyla sona ermesi ve halifelere devredilmemesi ise bu hakkın onun peygamberlik ve liderliğine münhasır olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Bu çalışma, safî uygulamasını bir ganimet payı olmasının ötesinde, Hız. Peygamber dönemindeki toplumsal yapıda liderlik anlayışı, kaynak yönetimi pratikleri ve sosyo-politik dinamiklerle olan karmaşık ilişkisi bağlamında müstakil olarak ele alarak literatüre özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Safînin, kabile temelli düzenden merkezî bir devlet yapısına geçiş sürecindeki potansiyel rolü ve bu dönüşümle birlikte yaşadığı değişim, çalışmanın ana hatlarıyla ortaya koyduğu, daha derinlemesine araştırmalar gerektiren önemli bir alandır. Özellikle safî veya benzeri liderlik imtiyazlarının, Hız. Safiyye gibi spesifik örnekler üzerinden sosyal entegrasyon ve diplomasi açısından derinlemesine vaka analizleri yapılması uygun olabilir.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

¹¹⁷ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahâvî Tahâvî, *Muhtasarü İhtilâfî'l- 'ulemâ'* (Beyrut: Dâru'l-Beşâirî'l-İslâmiyye, 1995), 3/514.

¹¹⁸ Serahsî, *Şerhu's-Siyerî'l-kebîr*, 1/608.

¹¹⁹ Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr fî fikhi mezhebi'l-imâm eş-Şâfiî* (Beyrût: Dâru'l-Kutubil- 'İlmiyye, 1999), 8/390-391.

¹²⁰ Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr fî fikhi mezhebi'l-imâm eş-Şâfiî*, 8/434.

¹²¹ İbnü'l-Münzir, *el-İşrâf 'alâ mezâhibi'l- 'ulemâ'*, 4/80.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Kaynaklar

- Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyârî. *el-Muşannef fi'l-ḥadîs*. Kâhire: Dâru't-Te'sîl, 2015.
- Acarlıoğlu, Ahmet. "Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Nafakasını ve Geçimini Nasıl Temin Ettiğine Dair Bir Değerlendirme". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (30 Haziran 2021), 527-553. <https://doi.org/10.17859/pauifd.880230>
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Müsned*. Cem'iyetu'l-Meknez, 2010.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Kitâbü'l-İlel ve ma'rifeti'r-ricâl*. Kâhire: Dâru'l-Fârûk, 2013.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbu'l-Eşraf*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1996.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî. *el-Câmi'u's-şahîh*. Beyrût: Dâru Tavkî'n-Necât, 1422H.
- Câhiz, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinânî. *Kitâbü'l-Hayevân*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.
- Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. Kâhire: Dâru't-Te'sîl, 2015.
- Ebû Hilâl el-Askerî, Ebû Hilâl el-Hasen b. Abdillâh b. Sehl el-Askerî. *el-Evâ'il*. Dâru'l-Beşîr, 1408H.
- Ebû Ubeyd, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî. *Kitâbü'l-Emvâl*. Riyâd: Dâru'l-Minhâc, 2007.
- Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî. *Kitâbü'l-Harâc*. Kâhire: el-Mektebetu'l-'Ezheriyye, 1979.
- Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî. *Kitâbü'l-Harâc*. Kâhire: el-Mektebetu'l-Ezhariyye lil-Turâth, 1999.
- Ebü'l-Cehm, Ebü'l-Cehm el-A'lâ b. Mûsâ el-Bâhilî. *Cüzü Ebî'l-Cehm*. Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 1999.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Ezherî el-Herevî. *Tehzîbü'l-luğa*. Beyrut, 2001.
- Ferezdak, Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa'saa et-Temîmî. *Dîvân*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987.
- Halîl b. Ahmed, Ebû Abdirrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî. *Kitâbü'l-Ayn*. Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1988.
- Hammâd b. İshak, Ebû İsmâîl Hammâd b. İshâk b. İsmâîl el-Ezdî el-Bağdâdî el-Mâlikî. *Teriketü'n-nebî ve's-sübülü'lletî veccehehâ fihâ*. Beyrût: y.y., 1984.
- Hansâ, Ümmü Amr Tûmâdır bint Amr b. el-Hâris b. eş-Şerîd. *Dîvânü'l-Hansâ*. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2004.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *es-Şahîh*. Beyrût: Dâru İbn Hâzım, 2013. Basım, t.y.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyârî el-Meâfirî el-Basrî. *es-Sîretü'n-nebevîyye*. Beyrut: Darü'l-Kitâbi'l-Arabi, 1990.

- İbn İshak, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *es-Sîre*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1978.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*. Kâhire: Dâru'l-Hadîs, t.y.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dârü Sâdir, 1993.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *e't-Tabakâtü'l-kübrâ*. Kâhire: Mektebetu'l-Hancî, 2001.
- İbn Zenceveyh, Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Horasânî. *Kitâbü'l-Emvâl*. Riyad: Merkezu'l-Melik Fayşal, 1986.
- İbnü'l-Kelbî, Ebû'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbî el-Kûfî. *Cemheretu Ensâbi'l-'Arab*. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1981.
- İbnü'l-Kelbî, Ebû'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbî el-Kûfî. *Kitâbü'l-Eşnâm*. Kâhire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısıriyye, 2000.
- İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nisâbü'rî. *el-İşrâf 'alâ mezâhibi'l-'ulemâ'*. Riyâd: y.y., 2004.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî. *el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Ḳur'ân*. Riyâd: Dâru 'Âlemi'l-Kutub, 2003.
- Ma'mer b. Râşid, Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî es-San'ânî. *el-Câmi'*. Beyrût: el-Mektebu'l-İslâmî, 1982.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî. *el-Aḥkâmü's-sultâniyye*. Kâhire: Dâru'l-Hadîs, y.y.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî. *en-Nüket ve'l-'uyûn*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1992.
- Merzûkî, Ebû 'Alî Ahmed b. Muhammed b. el-Hasan el-İsfahânî. *Şerḥu Dîvânü'l-Ḥamâse*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003.
- Muhammed b. Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî. *el-Münemmaḳ fî aḥbâri Ḳureyş*. Beyrut: 'Âlemu'l-Kutub, 1985.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-şâḥiḥ*. Kâhire: Dâru't-Te'sîl, 2014.
- Özdemir, Mehmet Nadir. *Hız. Peygamber Döneminde Ganimet Uygulamaları*. Ankara: Otto, 2016.
- Sâhib b. Abbâd, Ebû'l-Kâsım İsmâîl b. Abbâd b. el-Abbâs et-Tâlekânî. *el-Muḥîṭ fî'l-luḡa*. Beyrut: 'Âlemu'l-Kutub, 1994.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsûṭ*. 31 Cilt. Beyrût: Darü'l-Ma'rife, 1993.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *Şerḥu's-Siyeri'l-kebîr*. Kâhire: eş-Şirketu's-Şarḳiyye, 1971.
- Şâtibî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî eş-Şâtibî el-Gırnâtî. *el-İ'tişâm*. Riyad: Dâru İbn 'Affân, 1992.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî. *Târîḫü'r-rusul ve'l-mulûk ve şilatu târiḫ*. Beyrût: Dâru't-Turâs, 1967.
- Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî. *Kitâbü'l-Meğâzî*. Beyrût: Dâru'l-Alemî, 1989.

Yâkût el-Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî. *Mu‘cemü’l-büldân*. Beyrût: Dâru Şâdir, 1995.

Zekerıyyâ, Ebû'l-Ferec el-Me‘âfî b. Zekerıyyâ b. Yahyâ el-Cerîrî en-Nehrevânî el-Me‘âfî b. *el-Celîsu’s-Sâlihu’l-Kâfî ve’l-Enîsu’n-Nâsihu’s-Şâfî*. Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 2005.